

TÖRZSI TÁNC SÁRKÁNY MIHÁLYNAK¹

„A mwomboko a kenyai kikuju törzs tradicionális tánca, amelyet köszöntésképpen örömmelnepek alkalmával adnak elő a törzs tagjai. A táncot párban járják, és a lépései miatt sokan hasonlítják az európai keringőhöz. [...] Ahogy a mwomboko táncot is kéz a kézben járják a kikujuk, úgy köszöntik most a Tanár Urat együtt egykori kulturális antropológus és néprajz szakos hallgatói ezzel a kötettel” – olvasható a Sárkány Mihály 70. születésnapjára összeállított kötet hátoldalán, amellyel két tanszék jelenlegi és egykori hallgatói tisztelegnek az ünnepelt előtt.

A kötet köszöntőjét és köszöntő előszavát a két tanszékéről (ELTE TáTK Kulturális Antropológia, ELTE BTK Tárgyi Néprajz) A.Gergely András és Mohay Tamás írták, ez után következnek a tanulmányok négy nagyobb tematikus egységbe sorolva, amelyek természetesen Sárkány Tanár Úr munkásságát idézik: Rokonsági rendszerek, Gazdasági folyamatok, Kulturális mintázatok, Etnicitás és identitás.

Rokonsági rendszerek

Schiller Katalin tanulmánya egy mexikói kisváros, Papantla de Olarte Juárez nevű piacán végzett, terepmunkán alapuló kutatását mutatja be. A kutatás során a mesztic standok és boltok között, az utcán árusító totonákok rokonsági és kapcsolati rendszerét, illetve az árusítás és a családfenntartás nemi szerepekhez kötődő vonatkozásait vizsgálja. A piaci árusítás vérrokonsági kapcsolatokon keresztül indulhat meg. A piaci tevékenységet folytatva pedig e rokonságon túl igen fontos szerepe van a szimbolikus, rituális rokonságnak is. Ez gyakran, gyakrabban képezi alapját a piaci árusítás során a kölcsönös segítségnyújtásnak, így pedig a gazdasági tevékenység fenntarthatóságának is.

Mészáros Csaba a vezetéknevek, a rokonsági kapcsolatok és a leszármazási kapcsolatok rendszerét vizsgálja Közép-Jakutiában, ahol bizonyos csa-

ládnevek bizonyos földrajzi területekhez köthetőek. A családnevek megváltoztatása ugyanakkor – úgy tűnik – általános gyakorlat, amely által az egyén manipulálni tudja közösségen belüli pozícióját. A vezetéknev és a rokoni kapcsolatok közötti viszony nem ok-okozati jellegű, „a rokoni kapcsolat, a leszármazás korántsem határozza meg a vezetéknev viselését”. Ilyenformán pedig a rokonsági viszony a vezetéknevek manipulációjával megváltoztathatóvá válik, amelyet a közösség is elfogad.

Tesfay Sába a genealógiák – genealógiaváltozatok – szerepét és használatát vizsgálja a hétköznapiakban, illetve vitás ügyekben egy eritreai közösség kapcsán. A vizsgálat középpontjába azokat az eseteket állítja, amikor a genealógiaváltozatok egymásnak ellentmondanak. Arra az eredményre jut, hogy a genealógiaváltozatok hátterében egy komplex rendszer állhat. Ebben a rendszerben többek között a kollektív emlékezet politikai befolyásoltságától kezdve a különféle érdekcsoportok manipulációján át az ágazati kapcsolatok és a földhasználat egymásrautaltsága egyszerre érvényesül.

Markó Ferenc Dávid terepmunkája során a Dél-Szudánban található Dzsuba Állampolgársági, Útlevelügyi és Bevándorlásügyi Hivatalban vizsgálja az állampolgárság intézményesülésének kérdését a helyiek rokonsági, genealógiai rendszerének tükrében. Tapasztalatai azt mutatják, hogy a rugalmas rokonsági kapcsolatok nem lehetnek meg normatív alapok nélkül. Ezeket az alapokat a személyes érdekek, gazdasági kapcsolatok, az „emberi reprodukció iránti igény” egyszerre táplálják.

Gazdasági folyamatok

Bali János tanulmányában arra keresi a választ, hogy a hagyományos parasztság felszámolódása során, amely a „kis struktúrától” halad a „nagy struktúra” felé, milyen tendenciák olvashatók ki napjaink falusi mezőgazdasági kistermelésében. Kutatásának tárgya továbbá, hogy a sokféle gyakorlat kiad-e bizonyos típusokat, ha pedig igen, melyek ezek, és összevethetőek-e a hagyományos paraszti üzemtípussal. A falusi mezőgazdasági kistermelésnek a 2010-es években négy típusát különíti el, és ezek várható jövőjét elemzi röviden.

¹ *Mwomboko. Köszöntő kötet Sárkány Mihály 70. születésnapjára.* Szerkesztette: Schiller Katalin – Tóth-Krizsa Fruzsina. MAKAT – ELTE BTK Néprajzi Intézet, Budapest, 2014. 259 p., fekete-fehér illusztrációkkal, fényképekkel.

Schwarz Gyöngyi tanulmányában három alföldi település közfoglalkoztatási gyakorlatát mutatja be a Startmunka mezőgazdasági programon keresztül. Arra keresi a választ, hogy a „köz munkák keretében végzett agrártevékenység hogyan és mennyiben lehet sikeres a szegénység mérséklésében és a társadalmi inklúzió elősegítésében”. A három település példája alapján három típust lehet elkülöníteni. „A” település: a kirekesztés intézményesülése; „B” település: a kétarcú közfoglalkoztatási gyakorlat; „C” település: önkormányzati (mező)gazdaságfejlesztési törekvések és a közfoglalkoztatás.

Muskovics Andrea Anna tanulmányában a szőlő- és gyümölcsstermelés ágazatait gazdaságtörténeti kontextusba helyezve vizsgálja. A pócsmegyeriek gazdasági stratégiáiban a szántóföldi termelés és az állattartás mellett „mindig jelentős szerep jutott az egyéb kereseti lehetőségeknek”. A két ágazat ebbe a rendszerbe illeszkedett bele. A filoxerávézig jelentős szőlőművelést a környéken – mivel újratelepítés nem történt – felváltotta az intenzív zöldség- és szamócatermelés, amely jelentős többletjövedelmet jelentett a családok számára.

Molnár Gergely a vasút szerepét vizsgálja a kecskeméti tanyák kialakulásában. A tanyai gazdálkodás jövedelmezőbb volt azokon a területeken, amelyeket érintett vasút, azokhoz a településekhez képest, amelyeket elkerült. Hiszen a vasúti összeköttetés az értékesítést, a *pestözést* nagyban megkönnyítette. A szerző a város pusztáinak felszámolása, a tanyásodás, tanyafejlődés és a vasútépítések közötti párhuzamra hívja fel a figyelmet, illetve elemzi magát a folyamatot. Hasonlóképpen elemzi a vasút helyi társadalomra gyakorolt hatását: a munkamigrációban és az ingázásban betöltött szerepét.

Kulturális mintázatok

Tomsits Abigél tanulmánya a nagyvárosi szegénység életét, életstratégiáit mutatja be és elemzi a Manilába vándorolt badjao csoportokon keresztül. Terepmunkán alapuló kutatásában a főleg koldulásból és kisebb termékek utcai árusításából élő badjaoók urbanizációs adaptációinak gazdasági aspektusait vizsgálja és elemzi. Ezen túl a családon és csoporton belüli nemi szerepeket, különbségeket, megélhetési és életmód-stratégiákat, az árusok és koldusok idő- és térhasználatát, értékrendjét, jövőképét mutatja be.

Tomory Ibolya munkájából képet kaphatunk arról a folyamatról, amelynek során az ausztrál nem-

zet szembenézett a múltjával: az őslakosok erőszakos leigázásával, a folyamatos elnyomással, amely még a XX. században is tömeges atrocitásokhoz vezetett. A szerző e folyamat történeti előzményeibe is bevezeti az olvasót éppúgy, ahogyan a kormány megbékélésre, az őslakosok befogadására tett jelenkori törekvéseibe (Bringing Them Home, Let's Walk the Talk, It Stops With Me).

Bakó Boglárka a koszoság és a tisztaság jelentését járja körül egy romungro közösségben, amelynek kiindulópontja egy 1977-es kényszermosdatás emlékezete – illetve felejtése – volt. Amint bevezetőjében írja: „kutatásom első hónapjaiban a mosdatás emléket kerestem, idővel viszont már a mosdatás értelmezését kutattam”. A szerző a korabeli dokumentumok, és interjúk alapján rekonstruálja a kényszermosdatás eseményeit, illetve mutatja be a kárpáti cigány nyelvet beszélő, magukat romungrónak tartó közösséget, a közösség életkörülményeit, annak hierarchiáját. A tisztaság fogalmát a normaszegésen keresztül vizsgálja, azaz, hogy mit tart a helyi közösség koszosnak vagy éppen mit fogad el.

Paál Zsuzsanna tanulmányában az olasz nyelvet beszélő terület néhány szöveközpontját vizsgálja; célja, hogy a szöttek és a szöves európai összehasonlításához újabb adalékokat nyújtson. A tanulmány első részében a kelengye és a fonó történetét, családi gazdaságon, háztartáson belüli szerepét elemzi, amelyben kitér a technológiai, esztétikai vonatkozásokra, a mintakincsre, illetve a szöttek használatára is. A tanulmány második felében egy rítusban rangra emelkedő textíliát, a „pezzare”-t elemzi. Ez nem más, mint egy kilim technikával szőtt, geometrikus mintakincsű, színes, rusztikus, „parasztos” rongyszőnyeg, amely Alcara Li Fusiban (Szicília) a Szent Iván-éji szertartások és események során rituális tárgyként egységbe fogja „muzzuni” ünnepét.

Jasper Kata tanulmánya a núbiai ételek elkészítésével, illetve a háttérrel foglalkozik: az étel elkészítését megelőző tervezést, az ezek mögött meglévő logikai ismereteket, a nemi szerepeket, tágabbban pedig a társadalmi normarendszert mutatja be. A komplex vizsgálat során ismerteti a núbiai étkezések idejét, tereit, a fogásokat, az étkezések típusait: a „hétköznapi” és a „kitüntetett” étkezéseket. A szerző a nemi szerepek, a főzés és az étkezés kapcsolatát, az étkezések jelenkori városi, gyorséttermi alkalmait szintén mélyebben elemzi társadalmi kontextusban.

Etnicitás és identitás

Szász Antónia a zsidó identitás kérdését vizsgálja olyan asszimilált zsidókon keresztül, akiket a zsidó vallási hagyományokhoz való visszatérés, az etnikai gyökerek iránti érdeklődés, a személyes és közösségi identitásépítés és -megélés motivál. „Az identitás élménye” című tanulmányában a kérdéskört tágabb, történelmi, társadalmi kontextusba ágyazva bontja ki, innen jut el a csoportig, az egyéniig, és vizsgálja napjaink identitásválasztási lehetőségeit, az identitás megélésének fontos mozgatórugó-funkcióját, mely erősen motiválja az egyéni és közösségi útkezeséseket, döntéseket, választásokat.

Tóth-Kirzsa Fruzsina a magyarországi örmények önreprezentációjának néhány elemét, a rájuk jellemző etnikus identitásjegyeket mutatja be, mint diaszpórában élő közösséget, amely közösség számára ezek a bizonyos identitásjegyek azonosulási pontként szolgálnak az anyaországban élő örményekkel való közösségvállaláshoz. Az identitás fogalmát reflexív, illetve szituatív meghatározásban, interakciós keretben használja, nem feledkezve meg kategorizáló jellegéről. Az örmény tudatot meghatározó aspektusokat a következőkben látja: történelmi tudat, örmény egyház, nyelv, a XX. századi genocídium, a karabah-i háború, illetve az örmény kereszteskövek.

Könczei Csongor kutatásának tárgya egy magyarpalatkai zenészcsalád. A tanulmány központi kérdése, hogy „miként változott át a 20. század folyamán a magyar személynevű, magyarul jól beszélő, református vallású romungro család román személynevű, magyarul már nem (vagy csak alig) beszélő, egy ideig még református, majd ortodox vallásra áttérő családdá”. Az identitásváltás, asszimiláció problémáját tágabb társadalmi kontextusba helyezve vizsgálja.

A kötet – úgy gondolom – méltó tisztelgés a Tanár Úr előtt: szépen reflektál az eddigi életmű sokrétűségére a tanítványok munkáin keresztül. Felkészült kutatók, immár kollégák köszöntője ez, akik szerte a világban kutatnak.